

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΟΝΤΙΑ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΕΛΛΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΕΙ ΝΑ ΔΙΑΦΥΛΑΞΕΙ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΙΩΝ ΠΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΑΝ ΣΤΗΝ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

«Ιστορίες που χτίζουν γέφυρες» από τα Κύθηρα προς την Αυστραλία

Γράφει ο
ΗΛΙΑΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Τα κύματα κουβαλούσαν καπμούς και ελπίδες. Στο ορίζοντα διαγραφόταν το άγνωστο. Βαλίτσες φορτωμένες με όνειρα και νοσταλγία, ενώ η ελληνική Διασπορά έκανε την απόβαση της στις ακτές της Αυστραλίας τις δεκαετίες του 1950 και '60, αναζητώντας την ευτοπία, ένα καταφύγιο από τις αμείλικτες δυσκολίες της μετεμφυλιακής Ελλάδας.

«Οι συνθήκες της ζωής με υποχρέωσαν να φύγω. Δεν υπήρχε ηλεκτρισμός, δεν υπήρχε νερό, δεν υπήρχαν αυτοκίνητα. Άφησα πίσω τους υπεργήγρους γονείς μου» λέει ο Ελληνοαυστραλός, Δημήτρης Παυλάκης.

«Δεν ήξερα πώς θα ήταν η ζωή στην Αυστραλία. Ένα σακάκι φόρεσα του πατέρα μου. Ηλπίζα ότι θα βρω κάτι να φάω στο καράβι και να φτάσω στην Αυστραλία να γίνω άνθρωπος» λέει ο Μιχάλης Πρωτοψάλτης, με μνήμες που σαν τατουάζ έχουν εγκατασταθεί στην σκέψη του και αρνούνται απαρσάλευτα να ενδώσουν στην λήθη.

Τις ιστορίες των Ελλήνων που άφησαν τα Κύθηρα για την Αυστραλία καταγράφει ένα πρόγραμμα που αποτελεί τον θεματοφύλακα της μνήμης της παροικίας.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Κύθηρα: Ιστορίες που χτίζουν γέφυρες» ολοκλήρωσε την πρώτη του φάση, που υλοποιήθηκε από το 6ο Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (ΠΕ.Κ.Ε.Σ.) Αττικής σε συνεργασία με μαθητές και εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά, καθώς και με την υποστήριξη του Κυθηραϊκού Συνδέσμου Αθηνών και του Κληροδοτήματος Nicholas Anthony Aroney στην Αυστραλία.

Την επιστημονική καθοδήγηση του προγράμματος είχε η Ένωση Προφορικής Ιστορίας και το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Δημόσια Ιστορία» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Οι συμμετέχοντες επιχειρούν βιογραφική προσέγγιση της μεταναστευτικής



ιστορίας των Κυθέρων.

«Ο Ελληνικός Κήρυκας» θεματοφύλακας για τα τελευταία 97 χρόνια της ελληνικής παροικίας της Αυστραλίας και των ιστοριών που την μετέτρεψαν σε έναν από τους πυλώνες της κοινωνίας απευθύνθηκε σε δύο γυναίκες, που αποτελούν την ψυχή του προγράμματος, την Αρχοντία Μαντζαρίδου και την Κυριακή Μέλλιου, μέλη της επιστημονικής επιτροπής, προκειμένου να μάθει περισσότερα για αυτό.

Ρωτήσαμε τις κυρίες Μαντζαρίδου και Μέλλιου για την πηγή έμπνευσης της δημιουργίας του εκπαιδευτικού προγράμματος «Κύθηρα: Ιστορίες που χτίζουν γέφυρες» και πώς στοχεύουν να συνδέσουν τις διαφορετικές γενιές που συμμετέχουν σε αυτό.

«Πριν έξι περίπου χρόνια ως Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου στο 6ο Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Αττικής πήραμε την επιστημονική και παιδαγωγική ευθύνη των σχολικών μονάδων στα Κύθηρα και το πρώτο πράγμα που κάναμε ήταν να αναζητήσουμε πληροφορίες για το νησί και την ιστορία του.

Γρήγορα διαπιστώσαμε με ενδιαφέρον ότι το βασικό στοιχείο που χαρακτήριζε το νησί, για μεγάλα χρονικά διαστήματα στην σύγχρονη ιστορία του, ήταν η μετανάστευση.

Ταυτόχρονα, θέλοντας να διοργανώσουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα τοπικής ιστορίας ξέραμε ότι για να είναι καινοτόμο και να προσελκύσει το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών και των μαθητών, θα πρέπει να συνομιλήσει με τις σύγχρονες τάσεις της ιστορίας.

Για τον λόγο αυτό στραφήκαμε προς την προφορική ιστορία. Η προφορική ιστορία, όπως αναφέρει ο Paul Thompson, είναι μια ιστορία που δομείται γύρω από τους ανθρώπους, ζωντανεύει την ίδια την ιστορία και διευρύνει τον ορίζοντά της, φέρνει την ιστορία μέσα στην κοινότητα και την βγάζει έξω από αυτήν.

Οι μαθητές, στο πλαίσιο του προγράμματος, κλήθηκαν να ανακαλύψουν ξανά την ιστορία του τόπου τους μέσα από αφηγήσεις της βιωμένης εμπειρίας των αφανών πρωταγωνιστών της. Με αφετηρία συγκεκριμένων μεθόδων και τεχνικών που προτείνει η προφορική ιστορία, στόχος είναι να συγκροτηθεί ένα αρχείο προφορικών μαρτυριών των Κυθέρων εκείνων που μετανάστευσαν προς την Αυστραλία και είτε επέστρεψαν ξανά στο νησί τους, είτε βρίσκονται ακόμα εκεί στην νέα τους πατρίδα.

Οι προφορικές αυτές μαρτυρίες θα αποτελέσουν υλικό για

αλληπάλληλες αναγνώσεις από τους μαθητές. Οι μάρτυρες γίνονται οι ίδιοι πηγές της ιστορίας. Οι μαθητές συνδέονται με τις προηγούμενες γενιές, τις ανακαλύπτουν ξανά και μέσα από συγκρίσεις, κριτικές αναγνώσεις και μετασχηματισμούς έρχονται στο δικό τους σήμερα για να ερμηνεύσουν το κοινωνικό φαινόμενο της μετανάστευσης.

Ξανασυνδέονται με την ιστορία του τόπου τους η οποία δεν είναι πλέον ένα κείμενο σε ένα βιβλίο, δεν είναι κάτι μακρινό και απρόσωπο αλλά είναι φωνές ανθρώπων, οι οποίοι μοιράζονται τις προσωπικές μνήμες τους και τα λόγια τους δίνουν την ανθρωπινή διάσταση, κάνει τους αφανείς ορατούς και τα παιδιά μαθαίνουν ότι κάθε άνθρωπος είναι μέρος της ιστορίας».

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ

Η μετανάστευση των Ελλήνων στην Αυστραλία είναι μια περίοδος της ιστορίας που δεν έχει αναλυθεί εκτεταμένα. Ίσως το πρόγραμμα αυτό βάλει ένα λιθαράκι προς αυτή την κατεύθυνση.

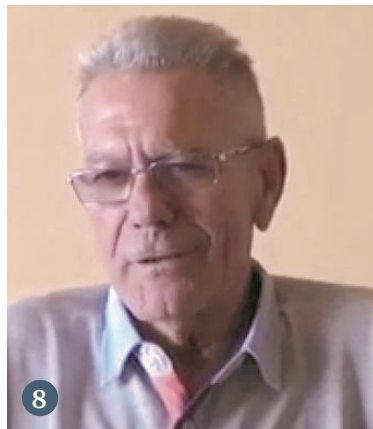
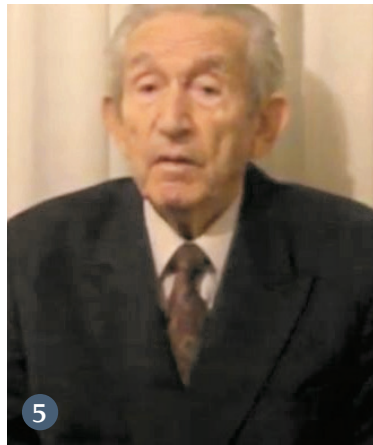
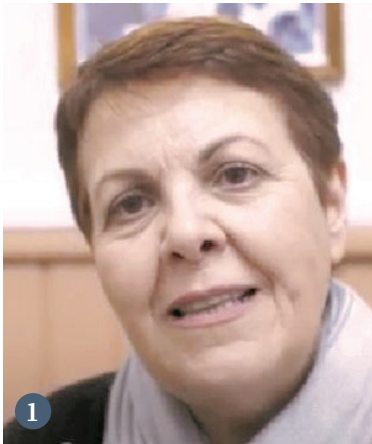
«Το πρόγραμμα αυτό δεν επιδιώκουμε απλά να γίνει μια μικρογραφία της γενικής ιστορίας που διδάσκονται οι μαθητές μας. Έχει μια ιδιαίτερη αξία διότι θα επιτρέψει στους μαθητές μας να

δούνε πράγματα και καταστάσεις, λογικές και νοοτροπίες ακόμα και συγκρούσεις που δεν είναι ορατές όταν κινούμαστε στη γενική ιστορία.

Ξέρουμε από τη γενική ιστορία ότι υπήρχε ένα τεράστιο ρεύμα μετανάστευσης προς την Αυστραλία κατά τη δεκαετία του 1960. Ξέρουμε όμως πολύ λιγότερα για το πώς σκεφτόταν ένας τσιριγώτης των 20-30 χρονών που ως τότε καλλιεργούσε χωράφια, είχε κάποια ζώα, ψάρευε ίσως, και πώς αυτός ο άνθρωπος έπαιρνε τη μεγάλη απόφαση για ένα ταξίδι στην άλλη άκρη του κόσμου.

Ποια ήταν συναισθημάτά του, ποιοι ήταν οι φόβοι του, οι ελπίδες του. Ποιες δυσκολίες είχε έως ότου να φθάσει, πώς οργανώνονταν οι ομάδες και στηρίζονταν ό ένας τον άλλον έπαιρναν τη μεγάλη απόφαση. Πώς βίωσαν αυτό το ταξίδι των 30-40 ημερών έως ότου φθάσουν σε μία μακρινή ήπειρο άγνωστοι μεταξύ αγνώστων.

Πώς άνοιξαν τους δρόμους οι πρώτοι από αυτούς και δημιούργησαν τις πρώτες υποδοχές για τους επόμενους από την πατρίδα. Πώς δημιουργήθηκαν και διατηρήθηκαν τα δίκτυα στη συνέχεια ανάμεσα στο νησί και την μακρινή ήπειρο. Ποιους θεσμούς οικοδόμησαν εκεί προκειμένου να αντέξουν αρχικά και να προκό-



ψουν στη συνέχεια. Ποιο ρόλο έπαιξε η εκκλησία; Επαιρναν στη βαλίτσα τους τρόφιμα, κάποια αντικείμενα, τη φωτογραφία του αγαπημένου ή της αγαπημένης τους;

Επομένως, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η προφορική ιστορία έρχεται για να εξανθρωπίσει την ακαδημαϊκή ιστορία, να κάνει το προσωπικό βίωμα, μέσα από τη μνήμη των μαρτύρων, κομμάτι της ιστορίας. Όπως, είπε άλλωστε ο Alessantro Portelli “οι προφορικές πηγές μας λένε όχι μόνο τι έκαναν οι άνθρωποι αλλά και τι ήθελαν να κάνουν, τι πίστεψαν ότι έκαναν, τι σκέφτονται σήμερα για ό,τι έκαναν στο παρελθόν».

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενεπλάκησαν μαθητές που έκαναν τις συνεντεύξεις και από αυτές μάλιστα άντλησαν έμπνευση να δημιουργήσουν ακόμη και ένα ποίημα, όπως μας αποκάλυψαν οι κυρίες Μαντζαρίδου και Μέλλιου

«Οι μαθητές βρήκαν εξαιρετικά γοπητευτικό το γεγονός ότι θα βιντεοσκοπήσουν, θα καταγράψουν τις αφηγήσεις και στην συνέχεια πολλοί επέλεξαν να δημιουργήσουν ψηφιακές αναπαραστάσεις ή να τις μετασχηματίσουν.

Για παράδειγμα οι μαθητές του Γυμνασίου δημιούργησαν με βάση τις συνεντεύξεις των Δημήτρη Παυλάκη και Μανώλη Κα-

σιμάτη ένα ποιητικό δρώμενο το οποίο ονόμασαν “Ο Μετανάστης” και το αποτύπωσαν σε μορφή ψηφιακής αφήγησης.

Νομίζω ότι εκείνο που περισσότερο έχει προστιθέμενη αξία για τους μαθητές είναι το γεγονός πως κατανοούν ότι οι άνθρωποι, τους οποίους βλέπουν καθημερινά γύρω τους, έζησαν τις σημαντικές αλλαγές που μελετούν στην τάξη, ότι είναι μέρος της ιστορίας τους. Με αυτούς τους καθημερινούς γνωστούς συνομιλούν και τους γνωρίζουν ξανά.

Ο κύριος Φίλιππος Σκλάβος, η κυρία Ευανθία Δούβρη Πρωτοψάλτη, για παράδειγμα, δεν είναι οι γείτονες με τους οποίους λένε καθημέρα και οι γονείς ανταλλάσσουν φιλικές επισκέψεις, αλλά γίνονται πρωταγωνιστές της ιστορίας του τόπου τους. Με τον τρόπο αυτό αλλάζει η αίσθηση του σημαντικού. Καταλαβαίνουν ότι δεν είναι ανάγκη να γίνουν ο επόμενος Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ ή ο Μάρκο Πόλο για να θεωρηθεί ότι έχουν πετύχει κάτι σημαντικό. Η ιστορία των αφανών είναι και αυτή ιστορία».

ΟΙ ΤΡΕΜΑΜΕΝΕΣ ΦΩΝΕΣ, ΤΟ ΤΡΑΥΜΑ ΚΑΙ Η ΛΥΤΡΩΣΗ

Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων πιστέψαμε ότι θα υπήρξαν και κάποια συγκινητικά στιγμιότυπα, τα οποία ζητήσαμε από τις κυρίες Μα-

ντζαρίδου και Μέλλιου να μοιραστούν με τους αναγνώστες του Ελληνικού Κήρυκα;

«Το πλέον συγκινητικό στοιχείο του προγράμματος είναι ότι κάποιοι από τους μάρτυρες έχουν φύγει από τη ζωή. Οι φωνές τους όμως αποτελούν πλέον μέρος της ιστορίας του αγαπημένου τους νησιού για τις επόμενες γενιές.

Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων όλοι οι μάρτυρες σε κάποιες στιγμές της αφήγησής τους συγκινούνται.

Ενδεικτικά θυμάμαι κατά την διάρκεια της συνέντευξης με την κυρία Βασιλική Χλέντζου όταν μιλούσε για τον αγαπημένο της θείο που της έστειλε την πρόσκληση για να πάει στην Αυστραλία και στην συνέχεια κάλεσε και το παλικάρι που θα γινόταν άντρας της, είπε με τρεμάμενη φωνή “ήταν άγιος άνθρωπος”. Μέσα από αυτές τις στιγμές καταλαβαίνεις τις δυσκολίες, το τραύμα ή την λύτρωση του καθενός.

Αυτές οι αναφορές στις πολύτιμες προσκλήσεις οι οποίες γίνονταν από τους συγγενείς ή φίλους που βρίσκονταν στην Αυστραλία σε όσους ήθελαν να δοκιμάσουν την τύχη τους στην νέα πατρίδα, δείχνουν το βαθμό που η αναμονή τους αποτυπώθηκε βαθιά στην μνήμη των μεταναστών.

Επίσης, κάποιες φράσεις που

χρησιμοποιούν οι μάρτυρες είναι συγκλονιστικές όπως όταν ο Μιχάλης Πρωτοψάλτης μιλάει για τις ετοιμασίες που έκανε πριν φύγει για την Αυστραλία, φορώντας το σακάκι του πατέρα που του έφτανε ως τα γόνατα, είπε όλα ήτανε στο όνειρο».

Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ Η ΣΚΟΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Πόσο σημαντική είναι η συλλογική μνήμη για το φαινόμενο της μετανάστευσης ρωτήσαμε την Αρχοντία Μαντζαρίδου και την Κυριακή Μέλλιου.

«Η συλλογική μνήμη αντιστοιχεί στην μετάδοση του παρελθόντος από γενιά σε γενιά. Η συλλογική μνήμη για την μετανάστευση είναι σημαντική για όλη την Ελλάδα. Είναι πολύ σημαντική για τα Κύθηρα.

Ωστόσο, ακόμα και τόσο ισχυρές εμπειρίες εάν αφεθούν στη λήθη, εάν δεν αποτυπωθούν, κινδυνεύουν να χαθούν στην σκόνη του χρόνου. Είναι σημαντικό λοιπόν τώρα να συνομιλήσουμε με αυτούς τους ανθρώπους ώστε η νέα γενιά να έρθει σε επαφή με τις λεπτές απολήξεις αυτής της εμπειρίας.

Οι μνήμες των ανθρώπων που αναμετρήθηκαν με την εμπειρία της μετανάστευσης γίνονται ο νοηματικός σύνδεσμος του παρελθόντος με το σήμερα.

Γνωρίζουμε ότι το πρόγραμμά μας ταυτόχρονα θα διαμορφώσει και την συλλογική μνήμη του νησιού και κυρίως τη συλλογική μνήμη γύρω από την μετανάστευση των κατοίκων του. Αυτή η δύναμη είναι ταυτόχρονα και μία τεράστια ευθύνη».

Τα μέλη του προγράμματος δημιούργησαν και ένα συγκινητικό βίντεο 22 λεπτών, που συμπυκνώνεται η προσπάθειά τους.

«Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2019, όταν διοργανώθηκε για τους Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου ένα τριήμερο σεμινάριο σε συνεργασία με την Ένωση Προφορικής Ιστορίας στον Πειραιά όπου και ήταν

η έδρα μας. Στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε η έναρξη του προγράμματος στα Κύθηρα και σε συνεργασία με τον Κυθηραϊκό Σύνδεσμο Αθηνών και το Ίδρυμα Αρώνη στην Αυστραλία δόθηκε στις σχολικές μονάδες των Κυθέρων ο κατάλληλος εξοπλισμός για τις συνεντεύξεις.

Στην συνέχεια όμως άρχισε η πανδημία και το πρόγραμμα δεν μπορούσε να προχωρήσει σύμφωνα με τον αρχικό προγραμματισμό. Παρόλα αυτά εμπνευσμένοι εκπαιδευτικοί είχαν πιστέψει στην αξία του προγράμματος τόσο για τα Κύθηρα αλλά κυρίως για τους μαθητές τους πήραν συνεντεύξεις από Κυθηριούς που είχαν την εμπειρία της μετανάστευσης στην Αυστραλία και πλέον είχαν γυρίσει και ζούσαν στον τόπο τους.

Αυτές οι συνεντεύξεις παρουσιάστηκαν τον Νοέμβριο του 2023 σε μία εκδήλωση κλεισίματος της πρώτης φάσης του προγράμματος. Στο χρονικό διάστημα που ακολούθησε ανασυγκροτήθηκε το σώμα των Συμβούλων Εκπαίδευσης και στο νέο εκπαιδευτικό σχήμα το Πρόγραμμα “Κύθηρα: Ιστορίες που χτίζουν γέφυρες” συνεχίζει την πορεία του από τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά.

Η Διευθύντρια Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά κα Αθανασία Μειντιάση και ο Διευθυντής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά κ. Διονύσιος Αναστασόπουλος σηματοδότησαν την συνέχεια του προγράμματος.

Στην νέα φάση το βλέμμα στρέφεται πλέον και στα ελληνικά σχολεία της Αυστραλίας με στόχο και την δική τους συμμετοχή» μας αποκαλύπτουν οι κυρίες Μαντζαρίδου και Μέλλιου, οι οποίες θα συνεχίσουν ακαταπόνητα τον αγώνα τους, μαζί με τους συναδέλφους τους για να συνδέσουν τις μαρτυρίες όσων επέστρεψαν στα Κύθηρα με εκείνους που βρίσκονται ακόμα στην νέα τους πατρίδα.

Τα ονόματα των μαρτύρων που συμμετείχαν ως τώρα με συνεντεύξεις στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα “Κύθηρα: Ιστορίες που χτίζουν γέφυρες” είναι:

1. Ευανθία Δούβρη-Πρωτοψάλτη (συνέντευξη: Ανθή Μαυρομάτη, Παναγιώτα Σεμιπέκολου, Ελένη Τζάνε)
2. Αθανάσιος Ζαντιώτης (συνέντευξη: Αννίτα Χατζή και μαθητές/τριες Νηπιαγωγείου Ποταμού Κυθέρων)
3. Δημήτριος Ζαντιώτης (συνέντευξη: Αννίτα Χατζή και μαθητές/τριες Νηπιαγωγείου Ποταμού Κυθέρων)
4. Μανώλης Κασιμάτης (συνέντευξη: Γιώργος Λουράντος και μαθητές/τριες Γυμνασίου Κυθέρων)
5. Δημήτρης Λουράντος (συνέντευξη: Μαρία Λουράντου)
6. Δημήτρης Παυλάκης (συνέντευξη: Γιώργος Λουράντος και μαθητές/τριες Γυμνασίου Κυθέρων)
7. Μιχάλης Πρωτοψάλτης (συνέντευξη: Σταυρούλα Πρωτοψάλτη)
8. Φίλιππος Σκλάβος (συνέντευξη: Σταυρούλα Πρωτοψάλτη)
9. Βασιλική Χλέντζου (συνέντευξη: Αρχοντία Μαντζαρίδου)